

SKUP 2002 – 34

Prosjekt:	Bettums testamente
Medarbeider:	Geir Imset og Bjørn Segrov
Publikasjon:	Dagens Næringsliv
Publisert:	Oktober 02 – januar 03
Medium:	Avis
Tema:	

Geir Imset og Bjørn Segrov

Bettums testamente

Publisert i Dagens Næringsliv i perioden 5. oktober 2002 - 4. januar 2003.

Dagens Næringsliv Grev Wedels plass 9
Postboks 1182 Sentrum
0107 Oslo
Telefon: 22001000

Geir Imset, Sognsvannsveien 28 B 0372 Oslo
Tlf: 22490955
Mobil: 93256362
Bjørn Segrov, Prestegata 16, 3181 Horten
Tlf: 33043919
Mobil: 93256392

Når og hvordan kom arbeidet i gang?

14. august 2002 hadde Aftenposten et oppslag om Jahre-saken. Det dreide seg om et notat avdøde tidligere Kosmos-sjef Bjørn Bettum signerte like før han døde. I strid med den oppfatning Bettum tidligere hadde gitt uttrykk for i en rekke notater og memoer de siste ti årene, var Bettum før han døde kommet til at Jahres utenlandsformue tilhørte Kosmos, det vil i dag si skipsreder Morits Skaugen og hans familie. Dagen etter fulgte Aftenposten opp med en ny artikkel hvor det fremgikk at skipsreder Morits Skaugen og styret i Ander Jahres Humanitære Stiftelse, representert ved styremedlem Herbjørn Hansson, nå arbeidet for at utenlandsformuen skulle hjemføres til en ny norsk veldedig stiftelse.

I august vikarierte Bjørn Segrov som USA-korrespondent for Dagens Næringsliv, mens Geir Imset var på sommerferie. Vi hadde begge to jobbet med Jahre-saken i en årrekke, dels hadde vi samarbeidet om dekningen. Vi reagerte på samme måte på artiklene i Aftenposten og utvekslet de umiddelbare inntrykkene per e-post. Det var underlig at Bettum skulle ha endret syn 180 grader på dødsleiet. Herbjørn Hansson, den tidligere finansdirektøren i Kosmos, og skipsreder Morits Skaugen framsto i Aftenposten som allierte. Det var også påfallende ut fra det vi visste om tidligere relasjoner mellom dem i forbindelse med Jahre-formuen.. Vi stilte også spørsmål ved påstanden om at det skulle vært gjort nye oppsiktsvekkende dokumentfunn i saken.

Vi ble derfor enige om å se nærmere på den nye vendingen i Jahre-saken, når Bjørn Segrov var tilbake i Norge i begynnelsen av september. Lite ante vi i midten av august at det var såpass mye som var "stukket under stolen".

Erstatningssaken mot Bjørn Bettums dødsbo var berammet i Drammen tinghus 30. september. Samtidig pågikk det forliksforhandlinger mellom saksøkeren, Anders Jahres dødsbo og Bettums dødsbo. I begynnelsen av september, da begge var tilbake på jobb, tok vi kontakt med flere personer i og rundt de to dødsboene, og stilte de samme spørsmålene vi hadde stilt oss selv, på bakgrunnen av artiklene i Aftenposten. Det skulle vise seg å være fruktbart.

Gjennombruddet

Gjennombruddet kom i første halvdel av september. Da fikk vi i flere omganger tilgang til kopier av en omfattende brev-veksling, notater og kommunikasjon via e-post som blant andre involverte Bjørn Bettum, Morits Skaugen og Jahre-stiftelsens styremedlemmer Herbjørn Hansson og Øivin Fjeldstad, samt Mads Erik Monsen på Cayman Islands, hvis far etter Anders Jahres død i 1982 tok kontroll over den hemmelige utenlandsformuen. Særlig den løpende kommunikasjonen mellom aktørene per e-post ga oss en unik mulighet til å "kikke dem i kortene".

Sammen med relevante Jahre-dokumenter fra flere andre kilder (etterhvert inkludert de angivelig nye dokumenter, fra Morits Skaugen og Herbjørn Hansson), samt dokumenter fra et relativt omfattende Jahre-arkiv, som vi selv hadde bygd opp i løpet av 1990-tallet, var det mulig å skaffe seg et bilde av hva som hadde skjedd i kampen rundt Jahre-formuen det siste halvannet året.

Hva var den sentrale problemstilling?

I utgangspunktet var problemstillingen, som sagt, såpass diffus som at vi synes opplysningene som framkom i artiklene i Aftenposten var svært påfallende.

Etter at vi fikk tilgang til de omfattende skriftlige dokumentene etter avdøde Bjørn Bettum, kunne de sentrale problemstillingene formuleres som følger:

I Ble Bjørn Bettum satt under hardt press for å endre oppfatning om eierskapet til Jahre-formuen?

II Vinteren 2002 var Anders Jahres dødsbo og boets motparter på Cayman Islands i prinsippet enig om et forlik som ville innbringe boet cirka 60 millioner dollar. Plutselig forsvant all forliksinteresse hos motparten. Ble forliket i realiteten torpedert, av en hemmelig allianse mellom skipsreder Morits Skaugen og Herbjørn Hansson/Øivin Fjeldstad fra Anders Jahres Humanitære Stiftelse?

III Var de "nye" dokumentene som angivelig viste at utenlandsformuen tilhørte Kosmos så nye som Skaugen og Hansson ville ha det til?

Ble problemstillingen endret underveis?

Etter at vi hadde gått gjennom og systematisert det relativt omfattende skriftlige materialet vi var i besittelse av, ble de sentrale problemstillingene i liten grad endret. Heller ikke etter å ha konfrontert sentrale aktører i saken med dokumentasjonen.

Organisering, metode, kilder

I

Ekthet

Til sammen satt vi inne med flere hundre dokumenter. Et avgjørende første skritt var selvfølgelig å få bekreftet ektheten av materialet, inkludert e-posten. Uten å kunne gå i detalj av hensyn til kildevernet (de fleste dokumentene viste seg å ha en relativt begrenset distribusjon), fikk vi ganske raskt brakt på det rene at dokumentene var ekte nok.

II

Systematikk

Materialet var såpass omfattende at vi måtte systematisere det. Vi utarbeidet derfor en kronologi over de viktigste dokumentene og begivenhetene, med stikkord. (Vedlagt). Det er i seg selv et ganske nitid og møysommelig arbeid, men viste seg å være svært verdifullt når vi senere raskt skulle finne tilbake til spesielle dokumenter. Det var også et nyttig hjelpemiddel i den senere utskrivningsfasen. En av oss hadde tidligere utarbeidet en mer omfattende kronologi for hele Jahre-saken, som viste seg å være nyttig også i arbeidet med denne spesielle saken. (Vedlagt).

III

Relevans

Deler av det skriftlige materialet inneholdt opplysninger av nokså privat karakter om en avdød person. Vi vurderte derfor nøye hvilke dokumenter (og hvilke sitater) vi ville benytte. Et spesielt problem var e-posten. Vi kan ikke erindre noe journalistisk prosjekt i norsk sammenheng hvor e-post har spilt tilsvarende rolle som dokumentasjon. På den ene siden dreide det seg jo om privat kommunikasjon som aldri var ment for offentliggjøring. På den andre siden ga de samme e-postene et levende, usensurert og sjeldent åpenhertig inntrykk av de ulike aktørenes motiver, planer og hensikter. Avgjørende for oss var at det dreide seg om en til nå skjult prosess, som hadde en legitim offentlig interesse. Samtidig valgte vi utelukkende å referere dokumenter, som knyttet seg strengt til selve saken.

IV

Formen.

Vi vurderte en stund frem og tilbake når det gjaldt hvilken form vi skulle gi stoffet. På et tidspunkt bestemte vi oss for å "spalte" materialet opp i en serie nyhetsartikler. Et par slike artikler ble det også laget utkast til. Men til slutt konkluderte vi med at det ville yte materialet større rettferdighet å framstille det i form av en lengre magasinartikkel. Enkelte momenter, som enten ville ødelegge rytmen i fortellingen, eller som det rett og slett ikke var plass til, ble gjemt til senere oppfølging.

VI

Konfrontasjonen.

Slik vi analyserte materialet var det særlig to personer vi ønsket å konfrontere med dokumentasjonen. Det gjaldt skipsreder Morits Skaugen og direktør Herbjørn Hansson. I utgangspunktet ønsket vi å møte dem hver for seg, og stille dem spørsmål i åpne regulære intervjuer, hvor svarene var "on the record". Men det viste seg å ikke være så helt enkelt.

Herbjørn Hansson satte som betingelse at han bare ville møte oss sammen med Skaugen. Og begge to stilte som absolutt betingelse at møtet skulle være fullstendig "off the record". Det vil si at vi ikke fikk lov til å referere fra møtet. Eventuelt "on the record"- svar måtte avtales og godkjennes eksplisitt i etterkant. Slik vi oppfattet situasjonen var dette vår eneste mulighet til å få møte Herbjørn Hansson, som skulle til utlandet på forretningsreise like etterpå. Etter å ha vurdert "tilbudet" fram og tilbake besluttet vi å akseptere vilkårene. Samtidig bestemte vi oss for å nøye oss med å stille en rekke "åpne" spørsmål. Det vil si at vi valgte i svært liten grad å henvise til den dokumentasjonen vi hadde.

"Off the record"

Møtet fant sted på et hotellværelse på Hotel Continental fredag 27. september, og varte i cirka tre timer. Uten å referere til samtalens innhold, vil vi karakterisere møtet som en nokså selsom opplevelse. De svarene vi fikk på våre mange spørsmål, stod dels i nokså skarp kontrast til de dokumentene vi satt inne med.

Vi brukte derfor påfølgende mandag til å formulere en rekke helt konkrete skriftlige spørsmål, med henvisning til brev, e-post, notater etc. og sendte dem på e-post til Skaugen og Hansson tirsdag 1. oktober. Vi skrev at vi kun var interessert i svar som kunne offentliggjøres.

Spørsmålene ble oversendt på e-post.

Hansson svarte at han nå hadde bestemt seg for ikke å la seg intervju om saken, mens Skaugen på sin side formulerte skriftlige svar, som han nok en gang insisterte på skulle være "off the record".

"On the record"

Onsdag 2 oktober formulerte vi derfor nye skriftlige spørsmål til Skaugen hvor vi gjentok at vi ikke var interessert i noe annet enn "on the record"- svar. Torsdag 3. oktober svarte Skaugen skriftlig. Svarene var usedvanlig lange og dreide seg i stor grad om forhold vi overhodet ikke hadde spurt om. Utdrag av svarene ble trykt sammen med hovedhistorien i lørdagsmagasinet 5. oktober.

Artikkelen utløste en viss debatt med leserinnlegg fra Skaugen og Hansson i Dagens Næringsliv og Finansavisen, samt flere ledere i det to avisene (Vedlagt). Vi fulgte også opp med en serie artikler, som dels var oppfølging av lørdagsartikkelen, dels var løpende rettsavgjørelser, skiftesamlinger etc. i de to dødsboene.

Tidsbruk

Bortsett fra det konsentrerte arbeidet i to til tre uker før publisering av magasin-artikkelen, arbeidet vi med Jahre-saken parallelt med andre oppdrag. Det er derfor litt vanskelig å tallfeste tidsbruken nøyaktig. Men alt i alt brukte vi vel til sammen bortimot tre månedsverk på saken i løpet av september, oktober, november og desember.

Spesielle erfaringer

Arbeidet med "Bettums testamente" viste betydningen av systematisering, gjerne i form av å bygge opp kronologier, når det gjelder prosesser som strekker seg over et langt tidsrom og som omfatter et stort skriftlig materiale. Systematisering var også nødvendig for å kunne påvise at alle de påstått nye dokumentene faktisk hadde vært kjent og vurdert av aktørene (inkludert Skaugen selv) i flere år. På dette punktet var vårt eget Jahre-arkiv av stor betydning.

For noen år siden var det enkelte historikere som beklaget seg over at man, i motsetning til tidligere historiske epoker, har sluttet å skrive brev. Og at dette ville komme til å innskrenke verdifullt historisk kildemateriale. Men våre dagers kommunikasjon per e-post ser ut til å kunne bøte på det problemet, dersom den blir bevart. Slik den ble i forbindelse med "Bettums Testamente". E-post, dersom den kan verifiseres, må avgjort sies å være det historikerne kaller "samtidige historiske levninger" av betydelig verdi.

Endelig var arbeidet med prosjektet for oss også en illustrasjon av hvordan krav om såkalte "off the record"-samtaler kan bli brukt som et maktmiddel overfor journalister. Man kan teste ut hva journalistene "vet" og man kan "justere" svarene sine underveis, uten at man blir offentlig avslørt. Vårt dilemma var at vi ønsket å møte de to mest sentrale personene i historien (utenom avdøde Bjørn Bettum) ansikt til ansikt. Alternativet hadde sannsynligvis vært å måtte nøye seg med skriftlige svar.

Oslo, 24. januar 2003

Bjørn Segrov

Geir Imset